

Пахомова А. О.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківського національного аграрного університету

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АГРОТЕХНОПАРКІВ В УКРАЇНІ

THE LEGAL BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF AGRO-TECHNOLOGY PARKS IN UKRAINE

Стаття присвячена аналізу адміністративно-правових засад діяльності агротехнопарків як елементу системи управління науковою діяльністю в аграрній сфері. Автор виокремлює основні організаційні умови функціонування агротехнопарків та перспективи їх розвитку, визначає необхідні правові умови для швидкого здійснення інновацій і зростання їх масштабів в аграрному секторі.

Ключові слова: аграрна сфера, інновації, адміністративно-правове регулювання, агротехнопарк, наукова діяльність, аграрна наука.

Статья посвящена анализу административно-правовых основ деятельности агротехнопарка как элемента системы управления научной деятельностью в аграрной сфере. Автор выделяет основные организационные условия функционирования агротехнопарков и перспективы их развития, определяет необходимые правовые условия для быстрого осуществления инноваций и роста их масштабов в аграрном секторе.

Ключевые слова: аграрная сфера, инновации, административно-правовое регулирование, агротехнопарк, научная деятельность, аграрная наука.

The article is devoted to the analysis of the administrative and legal principles of the activity of agricultural technology parks as an element of the management system of scientific activity in the agrarian sphere. The author outlines the main organizational conditions for the functioning of agricultural technology parks and the prospects for their development. Identifies the necessary legal conditions for the rapid implementation of innovations and the growth of their scale in the agrarian sector.

Key words: agrarian sphere, innovation, administrative-legal regulation, agrotechnology park, research activities, agrarian science.

Тенденції розвитку в світі продовольчої кризи, глобальні зміни клімату, дефіциту вуглеводневої сировини, зростання цін на енергоносії та продовольство несприятливо впливають на національні продовольчі системи, сприяючи формуванню потенційних загроз продовольчій безпеці.

На думку відомого вченого І. Буздалова, безпосередня мета аграрної політики – забезпечення пріоритету сільського розвитку – закріплена законодавчо. Цим і зумовлюється поняття аграрної політики як «зумовленої об'єктивними закономірностями розвитку аграрних відносин системи законодавчо закріплених стратегічних цілей та установок держави зі створення в сільському господарстві всіх необхідних економічних, техніко-технологічних і соціальних умов для високопродуктивної праці» [1, с. 12].

Аграрну політику можна розглядати також як «сукупність форм і методів впорядкованої діяльності держави і його інститутів, спрямованої на формування раціонального та сталого розвитку сільського господарства і його територій» [2, с. 26].

Успішне виконання поставлених завдань можливе за умов тісної інтеграції освіти, науки і виробництва. І нині ця проблема зведена в ранг державної політики. Державний курс на підтримку інтеграції є логічним способом співпраці вітчизняної науки, освіти і виробництва.

Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України (далі – Стратегія) спрямована на формування ефективного соціально націленого сектору економіки

держави, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на основі закріплення його багатогатності, що на цьому етапі розвитку вимагає пріоритету формування різних категорій господарств (селоутворюючих господарств), власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою [3].

У контексті цього дослідження варто зазначити, що проблемам правового регулювання інноваційної діяльності в аграрній сфері присвятили свої наукові дослідження багато вітчизняних дослідників. Так, науково-теоретичним підґрунтям дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних адміністративістів, вчених аграрного та інших галузей права, а також управлінців та економістів. Зокрема, нами використані наукові праці В.Б. Авер'янова, В.М. Яценко, Р.А. Фатхутдінова, В.І. Курила, О.П. Ананичевої тощо.

Актуальність зазначених проблем, їх недостатня вивченість, а також теоретична та практична значущість інноваційних процесів у сільському господарстві визначили вибір теми, мети та послідовність дослідження.

Метою статті є аналіз організаційно-правових засад діяльності агротехнопарків як елементів системи управління науковою діяльністю в аграрній сфері.

Одним із пріоритетних напрямів досягнення стратегічних цілей Стратегія визначає наукове забезпечення інноваційного розвитку, формування партнерських відносин між саморегульованими об'єднаннями сільськогосподарських товаровиробників, державою та галузевою наукою у сфері розвитку насінництва, селекції та племінної справи, техніко-технологічного забезпечення аграрного сектору.

Однак на цьому етапі процес не отримує належного розвитку, а причинами ситуації, що склалася, стали:

- відомча роз'єднаність, адже науково-дослідні інститути аграрного спрямування підпорядковувалися Міністерству сільського господарства, а провідні аграрні виші – Міністерству освіти і науки;

- неплатоспроможність сільських товаровиробників за надання консалтингових послуг і за впровадження інноваційних технологій у виробництво. Університети, тривалий час маючи статус державних підприємств на правах повного господарського ведення, відповідно до Статуту не мали права надавати консультаційні послуги товаровиробникам на платній основі. Однак вчені університету на безоплатній основі завжди консультували і продовжують консультувати товаровиробників у вирішенні їхніх проблем;

- відсутність практичних навичок у вчених щодо впровадження отриманих наукових результатів у виробництво. Працюючи роками в лабораторії над черговою науковою темою, вчені найменше думали про те, як вигідно продати її результати на ринку. Вони вважали, що для цього потрібні спеціально навчені люди – кваліфіковані менеджери.

Суб'єктивною причиною стало і те, що вишівські вчені мають займатися освітою, а співробітники НДІ – науковими дослідженнями. Можна сказати, що ці дві системи завжди конкурують між собою, принаймні, в питаннях оптимальної організації наукових процесів. Конкуренція в науковому світі – нормальне явище в розвинених країнах, адже це дає змогу удосконалювати якість досліджень [4].

Ефективність функціонування аграрного сектора економіки держави взаємопов'язана з прискоренням розвитком сфери інновацій, для якої властиві створення нових і розширення діючих виробництв, поява додаткових робочих місць, організація ринку нових товарів і послуг. Економічний розвиток країни неможливий без раціонального використання та охорони земель у системному зв'язку з усіма галузями народного господарства, зокрема з АПК [5].

Ефективними формами розвитку економіки дедалі більше стають такі інтегровані територіальні структури, як технопарки, а в сільському господарстві – агротехнопарки, що забезпечують необхідну взаємодію науково-технічного і виробничого потенціалів, прискорення інноваційного процесу та підвищення його результативності. Ці територіальні утворення при відповідній системі управління і державної підтримки сприяють ефективному відтворенню інноваційного потенціалу країни [6, с. 135].

Сенс створення технопарків полягає в тому, щоб сконцентрувати на єдиній території фахівців загального профілю діяльності. Вчені можуть одночасно проводити дослідження в науково-дослідних організаціях, викладати в навчальних закладах і брати участь у процесі впровадження результатів своїх досліджень у життя.

Правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків у 1999 р. визначив Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків».

Варто зазначити, що на початку 2005 р. уряд скасував усі стимули для діяльності технопарків, які частково було поновлено лише у жовтні 2005 р. На нашу думку, законодавство у галузі регулювання діяльності технопарків, незважаючи на його недоліки, було досить прогресивним, оскільки містило механізм посиленого контролю за діяльністю таких структур із боку виконавчої влади.

Проте невідповідність Закону реальній політиці виконавчої влади щодо науки та поступове скасування низки важливих норм цього закону призвели до виникнення багатьох дискусійних питань. Тому згодом у 2006 р. було підготовлено і прийнято нову редакцію закону про технопарки зі значно урізаними заходами державної підтримки. Але і цей закон виконується далеко не повністю, що поставило технопарки на межу зникнення [7].

У Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України, однією з головних цілей визначено ефективне використання та розвиток національного науково-технологічного потенціалу, а одним з її пріоритетних напрямів є формування наукоємних виробничих процесів, сприяння створенню та функціонуванню інноваційних структур (технопарків), створення конкурентоспроможних переробних виробництв, технологічне і технічне оновлення базових галузей економіки, впровадження високорентабельних інноваційно-інвестиційних проектів. На забезпечення прискореного переходу аграрного сектору до інноваційної моделі розвитку створено інноваційну структуру – технологічний парк «Агротехнопарк», що зумовило необхідність внесення доповнень до окремих законів України, що регулюють інноваційну діяльність [3].

Агротехнопарк – це територія, на якій усе взаємопов'язане й органічно розташовується міжрегіональний інноваційний центр, основними завданнями якого є відбір і освоєння в конкретних умовах певного регіону ресурсозберігаючих технологій і устаткування для виробництва зерна, кормів, ведення тваринництва. Метою агротехнопарку є підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського ринку шляхом переходу до інноваційних моделей економіки, підвищення технічного рівня виробництва. В основу концепції агротехнопарку закладається створення екологічно чистих продуктів для здорового харчування з наперед заданими властивостями на рівні генетики, переробки, упаковки. Тобто виробництво продуктів

харчування нового виду, які дають змогу не лікувати (боротьба з наслідками неякісних продуктів харчування), а «виросити здорову людину». Умовами створення ефективного функціонування агротехнопарку є інтеграція технічного та технологічного потенціалу регіону [8, с. 119].

Під час створення агротехнопарків на базі навчальних закладів застосовують принцип триєдності професійного навчального закладу – навчання, практика, наука, які створюють основу і формують структуру кожного такого утворення.

Найбільш важливим аспектом розвитку інноваційних процесів на галузевому рівні є забезпечення зворотного зв'язку між товаровиробниками і виробниками наукової продукції, здатної координувати ефективну діяльність всієї системи. Важливим моментом є формування пакету замовлень і координація дослідницьких розробок, оскільки безліч науково-технічних нововведень не знаходять свого споживача. Державне стимулювання і підтримка інноваційної діяльності в системі агропромислового комплексу мають здійснюватися за наявності інституційних механізмів регіоналізації державного регулювання АПК, спрямованих на подолання найбільш важливих бар'єрів інноваційного розвитку комплексу, і засновані на методах прямого і непрямого стимулювання. Реалізація інноваційного проекту у вигляді створення агротехнопарку дасть змогу виявити потенціал малого і середнього підприємництва в регіоні, що збільшить податкові надходження до бюджетів усіх рівнів від підприємств [9, с. 62].

Особливе значення при створенні агротехнопарку відіграє змога використовувати:

- ресурсозберігаючі та екологічні технології: альтернативна та біоенергетика, точкове і органічне землеробство;
- біотехнології: захист рослин і селекція, клонування в лісовому господарстві, продовольчі технології;
- інформаційні технології: ГІС – технології, хмарні (база даних і система управління), комп'ютерні системи управління в сільгосптехніці, програмні продукти;
- техніко-технологічні: автоматизація та роботизація багатоопераційних сільськогосподарських агрегатів і комплексів з їх обслуговування;
- соціальні технології: освітні, управлінські, комунікативні, культурно просвітницькі.

При створенні агротехнопарку необхідна координація і згуртованість дій державних, наукових і бізнесових структур. Своєю чергою, агротехнопарк виступить областю перетину інтересів суб'єктів регіональної інноваційної середовища, сприятиме більш тісній їх взаємодії. Реалізація такого проекту має сформулювати нові відносини між наукою, державою і бізнесом, а механізм суспільно-приватного партнерства може стати дієвим інструментом реалізації основних напрямів розвитку регіону.

Основними цілями агротехнопарку визначаються такі:

- розвиток наукових досліджень, розроблень і скорочення термінів впровадження результатів наукової діяльності у виробництво сільськогосподарської продукції;
- стимулювання науково-технологічної сфери, створення і розвиток нових наукоємних технологій для підвищення ефективності виробничого потенціалу переробних та сільськогосподарських підприємств;
- створення нових робочих місць, підвищення кваліфікації керівників і фахівців підприємств – виробників сільськогосподарської продукції та сировини;
- скорочення термінів реалізації інноваційних проектів і програм в агропромисловому комплексі [9, с. 63].

Основними умовами функціонування агротехнопарків є: добровільне об'єднання всіх учасників інноваційних проектів і необхідних ресурсів на взаємовигідних умовах, комерційна реалізованість розроблюваних інноваційних проектів, рівність прав, обов'язків і відповідальності всіх суб'єктів інноваційної діяльності та системний підхід у наданні комплексу необхідних сервісних послуг. Розвинена матеріально-технічна база підприємств дає змогу ефективно застосувати схему інтеграції прикладної науки і виробництва з метою реалізації потенційних ринково-ефективних інновацій.

Відмінностями такого «агротехнопарку» від звичайного сільськогосподарського підприємства мають стати: тісний зв'язок сільськогосподарських товаровиробників із науково-дослідними установами в реалізації сучасних високотехнологічних інноваційних проектів, використання інноваційних досягнень у виробничій та господарській діяльності і доступ до перспективних наукових розробок у сфері сільськогосподарського виробництва, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації керівників та спеціалістів підприємства, включаючи цільове навчання для управління реалізацією конкретних інноваційних проектів і програм [10].

Агротехнопарк загалом дасть змогу створити інноваційну інфраструктуру, забезпечує: просування інновацій від ідеї і фундаментальних досліджень до виробництва і випуску товарної продукції на ринок, а також правовий, інформаційний, маркетинговий та комерційний супровід; забезпечення інноваційної діяльності сучасної науково-технічною базою – технологічним обладнанням, обчислювальною і оргтехнікою, виробничими площами; організацію підготовки кадрів в області менеджменту науково-технічної та інноваційної діяльності; формування та використання бази даних, нових ідей, технологічних інновацій, перспективних для реалізації в країні і за кордоном; створення парку унікальних приладів і обладнання колективного користування для раціонального і ефективного розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності.

Досвід доводить, що інноваційний процес здійснюється швидко там, де створюються і впроваджуються нові організаційні моделі інноваційного

процесу. Найбільш ефективними з них виявилися агротехнопаркові структури, в яких створюються необхідні умови для швидкого здійснення інновацій і зростання їх масштабів.

Така організаційно-правова форма дасть змогу забезпечувати комплексні послуги, як-от: дослідні, випробувальні лабораторії, дослідні та експериментальні виробництва, фірми науково-технічного консультування, експертизи менеджменту, маркетингу, складання бізнес-плану, інформаційного та господарсько-побутового забезпечення, інформаційної комунікації, юридичного обслуговування тощо;

організація виставкової діяльності інноваційних розробок і продукції; організація семінарів, конференцій, круглих столів, симпозіумів та інших форм спілкування і обміну досвідом учених, фахівців, менеджерів і підприємців із питань науково-технічної та інноваційної діяльності.

Саме такому широкому спектру завдань мають відповідати агротехнопарки як нові форми інтеграції аграрної науки, освіти та агропромислового виробництва з метою створення, впровадження та доведення продукту сільськогосподарської інноваційної діяльності до ринку шляхом його комерціалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буздалов И. Научные основы и современная стратегия аграрной политики в России. АПК: экономика, управление. 2016. № 3. С. 8–21.
2. Юркенайте Н. Реформа единой аграрной политики Европейского союза на период после 2013 года. Экономика сельскохозяйств. и перерабатывающих предприятий. 2012. № 3. С. 26–30.
3. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України (проект) / Міністерство аграрної політики та продовольства України / Програма від 2013. URL: <http://minagro.gov.ua/node/7644>.
4. Есполов Т. Интеграция аграрного образования, науки и производства – основа модернизации АПК Казахстана. URL: <http://economics.kazgazeta.kz/?p=21533/>.
5. Ананичева Е.П. Задачи и предпосылки создания агротехнопарков в России. Российский экономический интернет-журнал. 2010. URL: <http://www.upload/iblock/13a/132fbad0bd71b940c8b7f0f.pdf>.
6. Ананичева Е.П. Понятие агротехнопарков и их место в общей системе «наука-образование-производство» аграрного сектора экономики. Научное и инновационное обеспечение модернизации АПК России: сб. трудов ВСМУиС. М.: ФГБНУ «Росинформагротех», 2012. 208 с.
7. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 12 січня 2006 р. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 22. Ст. 182.
8. Баутин В.М., Козлов В.В., Козлова Е.Ю., Маковецкий В.В., Мерзлов А.В. Организация инновационного развития сельского бизнеса в регионе. М.: ФГНУ «Росинформагротех», 2007. 292 с.
9. Кубанычбекова Б. Агротехнопарк как инновационный фактор повышения конкурентоспособности сельского хозяйства. Известия вузов. 2014. № 4. С. 60–62.
10. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 504 с.